

LÁSZLÓ NOÉMI MONDÓKA

Fehér, piros, zöld, fekete
pántlika, pántlika,
nem terem a székely vidék,
Mária, Mária,
büszkeségnél, bátorságnál
egyebet, egyebet,
kereszt-rajzzal szelik az új
kenyeret, kenyeret.
Harisnyában, szőrén ülik
a lovat, a lovat,
olyan is van, aki folyton
halogat, halogat.
Török, tatár, német, orosz
rajta ver, rajta ver,
inkább megküzd, nem alkuszik
senkivel, senkivel.
Zúg a harang, beolvasztják
ágyúnak, ágyúnak,
vad időben a testvér is
hajba kap, hajba kap.
Napkeltekor imádkoznak,
Mária, Mária,
lobog a sok búcsújáró
pántlika, pántlika.

Magyari urak, ügyeljeteK szorgosan Erdélyre, mert ha elvesztitek, elvesz egész Magyarország, de ha megőrzitek, onnan egész Magyarországot visszaszerezhetjük.

Báthory István,

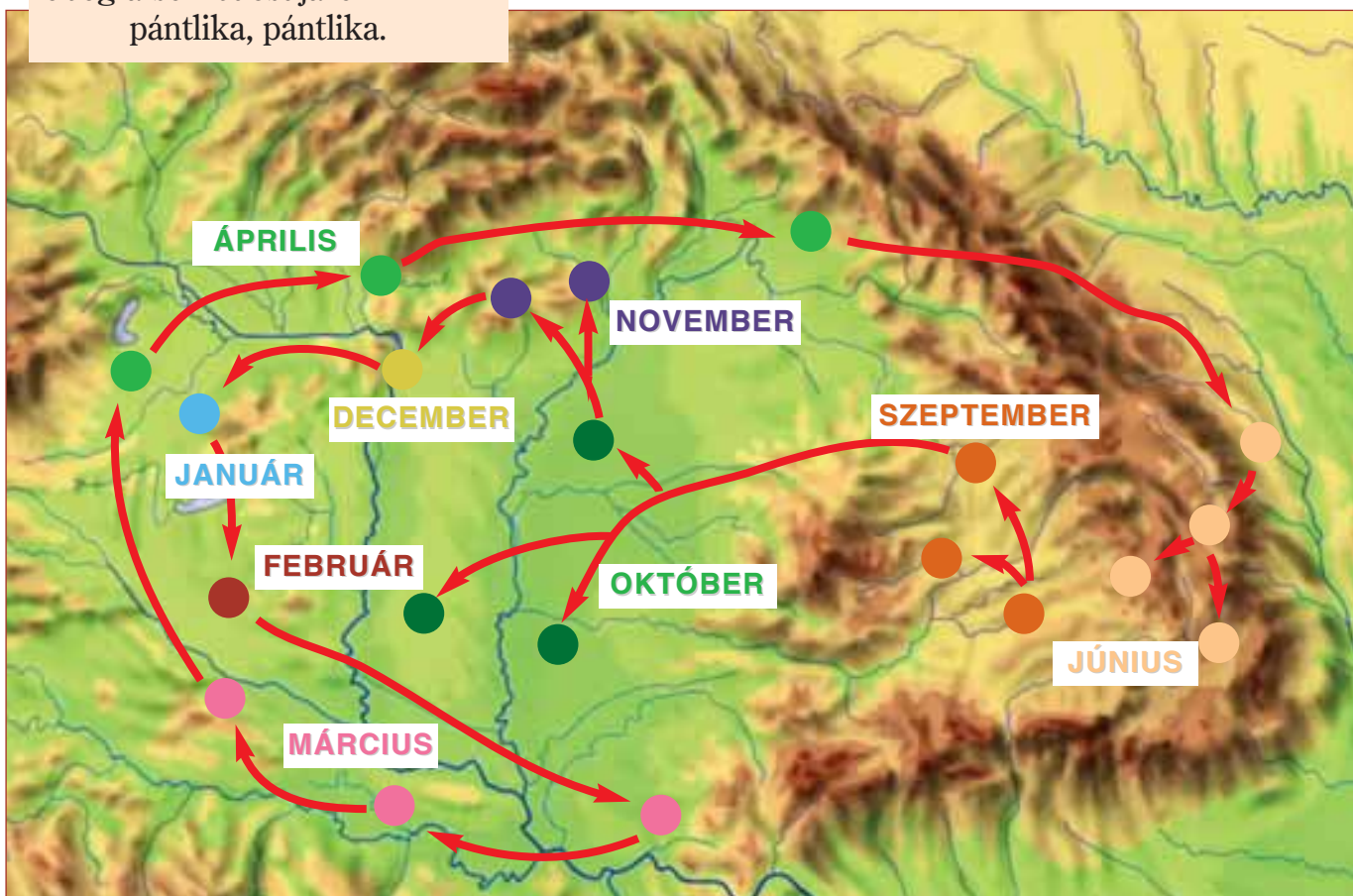
Erdély fejedelme, Lengyelország királya, 1580

A tatár, a török, a labanc, a muszka, a háborúk, a kommunizmus iszonyú pusztítást végzett történelmi emlékeinkben. De még így is várok, kastélyok, templomok sora tanúskodik körös-körül a Kárpát-medencében a közös magyar múlttól. Őseink művelték földjét, mértékkel merítették kincseiből, védték és építették, gyarapították ezt a hazát. Ne feledjétek őket. Legyetek büszkék rájuk.

Körutunk végén kelet felől érkezünk haza Erdélybe: a **Szé-**

kelyfölddel ismerkedünk. A fotókat **Váradi Péter Pál**, **Lőwey Lilla** és **Szacsvay Imre** Erdély-albumaiból válogattuk.

Mielőtt elbúcsúznánk, és belevetnénk magunkat a nyári szünidő habjaiba, járjuk végig gondolatban kilenc hónapig tartó kószabószálásunk helyszíneit. Figyeljétek csak a térképet és **Deák Árpád** tanár bácsit!

A Kárpát-medence legkeletibb térségében, égigérő havasok között, szűk völgyekben és széles medencékben terül el a **Székelyföld**.

A székelyek Atilla büszke hun népétől származtatják magukat. Akár csak a nyugati székelység az Őrségben, mint katona nép 800 évig védte Magyarországot keleti határait, ezért több kiváltsággal, több szabadsággal rendelkeztek, mint az ország más vidékeinek lakói.

A magas hegyek ölelte zárt medencékben a székelyek 7 székbe szerveződtek: Aranyosszék, Marossszék, Udvarhelyszék, Csíkszék, valamint Kézdiszék, Sepsiszék, Orbaiszék, melyek közös neve Háromszék.

Erdély címere

Torockó és a Székelykő

Székelyföld nyugati határa Aranyosszék, legnyugatibb örhegye a **Székelykő Torockó** határában.

Tordán száznál több országgyűlést tartottak. 1568-ban itt hoztak törvényt a világon először a **vallásszabadságról**.

Miről híres még Torda?

A Székelyföld legnagyobb folyója a Maros. Ott, ahol a völgye kiszélesedik, épült **Marosvásárhely**. Már a középkorban jelentős székely város volt, akkor épült a vára is, de nagyvárosias külsejét a XX. század elején, **Bernády György** polgármestersége alatt kapta, amikor a szecessziós stílusú, majolika-csempével, magyaros motívumokkal díszített **Városháza** és a **Kultúrpalota** épült. A Palota színes ablakain, különösen a Tükörteremben Atilla hun királyról, Csaba királyfiról és balladahősökről láthatunk mesés szép üvegeképeket.

A Városháza és a Kultúrpalota

A Teleki Téka

Marosvásárhely a két Bolyai városa. **Bolyai Farkas**, az apa 50 évig volt a róla elnevezett iskola tanára. **Bolyai János**, a fiú itt vált világszerte ismert matematikussá.

A város híres intézménye a **Teleki Téka**, az ország leghíresebb régi könyv gyűjteménye, melyet Telki Sámuel alapított 1802-ben.

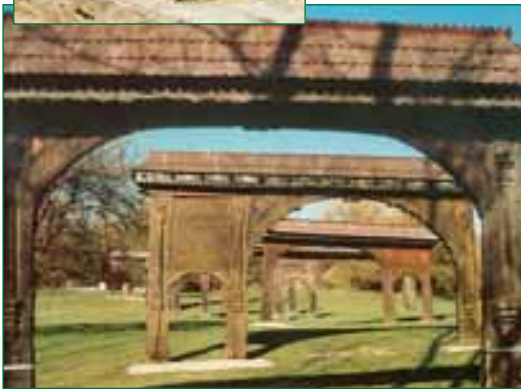

A Bolyai-szobor

Farkaslakán született a legnagyobb székely író, **Tamási Áron**. Sírja fölött sziklatömb emlékmű áll, amelyre **Szervátiusz Jenő** és fia, **Tibor** szobrászművészek Tamási hősokeket faragtak.

A Székelyföld központi fekvésű anyavárosa **Székelyudvarhely**. Itt erősítették meg a magyar királyok a székelyek kiváltságait. Városi rangra Mátyás király emelte, mai nevét Bethlen Gábor adta.

A város határában, **Szejkefürdőn** áll **Orbán Balázs**, „a legnagyobb székely” síremléke. A kettős kopjafával díszített sírhoz székelykapuk során át vezet az út.

Székelyföld közepén áll a **Hargita**, „a legszékelyebb havas”, mert körös-körül csak

székelyek lakják. Itt állították fel 2000-ben azt a **hármaskeresztet**, amely a magyar honfoglalás 1100., a magyar államalapítás 1000. évfordulójára, valamint szent püspökünkre, Márton Áronra emlékeztet.

Csíkországban, Fel-Csík és Al-Csík találkozásánál fekszik **Csíkszereda**, a szerdai heti vásárokról elnevezett Árpád-kori település. Ma gyorsan fejlődő, modern város. Egyik büszkesége a Jégpalota, az ország legjobb jégkorcsolyázókészületének székhelye. Úgy hírlik, hogy itt a gyerekek hamarabb tudnak korcsolyázni, mint járni, és minden fiúcska világhírű hokis szeretne lenni.

A 17. századi Mikóvár ma múzeum.

A Márton Áron Gimnázium szecessziós épülete 100 éves.

Csíksomlyó kéttornyú kegytemplomában a „napba öltözött” csodatevő **Mária-szobor** őrökdi a Székelyföld felett. Az 1566 óta minden évben megtartott **pünkösdi búcsú** a világ magyarjainak legnagyobb találkozója.

Gyergyószentmiklós római katolikus temploma

Az ország leghidegebb sarka a Gyergyói-medence. Központja **Gyergyószentmiklós**. Építészeti, szellemi arcának alakításához az örmények is hozzájárultak.

A Gyergyói-medencében, **Szárhegyen** található a legrangosabb székelyföldi főnemesi kastély. A **Lázár-család** reneszánsz stílusú **kastélya**, amelyben Bethlen Gábor fejedelem gyermekeskedett, mai, romos állapotában is az egykori gazdagságról és pompáról tanúskodik.

A Lázár-kastély

A Gyilkos-tó

A **Gyilkos-tó** 1837-ben keletkezett, amikor egy leszakadt hegyoldal elzárta a Békás patak útját, és a völgyben megrekedt víz tóvá duzzadt. Az elárasztott erdő fái ma is kiállnak a vízből, a gyan-ta és az ásványi sók tartósították a fenyőtörzseket.

A vadregényes **Békás-szorost** a Békás patak több millió éven keresztül vájta ki a Kárpátok sziklái között. A patak mellett keskeny országút vezet Moldvába.

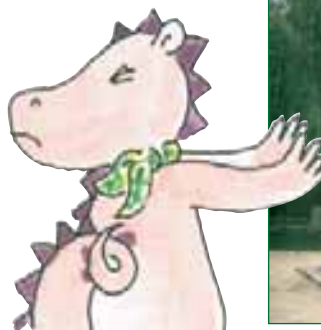
Az Oltárkő (1154 m) tetején kereszt hirdeti Isten dicsőségét és a sziklamászók merészségét.

Mitől vörös a borvíz?

Borvízfürdő Magyar-hermányban.

A Székelyföld vulkanikus hegyeinek nagy kincse az ásványvíz. Szinte minden faluban értékes **borvízforrások** törnek fel a föld gyomrából. Leghíresebb a borszéki, palackozva a világ minden tájára eljut. A gyógyító ásványvizek és mofetták körül fürdőhelyek fejlődtek ki **Borszéken**, **Tusnádon**, **Hargitafürdőn**, **Homoródon**. A **Kovászna** központjában fortyogó iszapkút, a Pokolsár és a környező mofetták gázai nagyon mérgezőek, de kis mennyiségben gyógyhatásuk is van.

A Pokolsár Kovásznán

A Székelyföld legdélibb tartománya **Háromszék**, ma Kovászna megye. Benedek Elek a Székelyföld alföldjének nevezi. Háromszéknek még Szaharája is van: így becézik a Rétyi-nyír homokbuckáit, amelyeket a Nemere-szél sepert össze.

A megyeszékhely, **Sepsiszentgyörgy** egyik legszebb épületét, a Székely Nemzeti Múzeumot Kós Károly tervezte.

Kézdivásárhely arculata egyedülálló Európában. A főter minden házkapuja mögött keskeny „udvartér”

Kézdivásárhely

húzódik a város határáig. Egy-egy udvartérben az egy céhbe tartozó, azonos mesterséget űző kézművesek műhelyei, házai helyezkedtek el.

Gábor Áron, 1848-as ágyúöntő szobra
Kézdivásárhely főterét díszíti.

A zágoniak hűséggel ápolják nagy szülöt-tük, Mikes Kelemen emlékét.

Kivel és hová bujdosott Mikes?

A zágoni kislányok álma, hogy ők is olimpiai és világbajnok tornászok legyenek, mint falujuk legyőzte, Szabó Kati.

Dózsa György törökverő, az 1514-es parasztháború vezére
Dálnokon született.

Kőrösi Csoma Sándor, nemzetközi hírnév, nyelvész, óshazakutató a hűség és áldozat jelképe.

A Székelyföldön erős várak igen, fényűző főúri kastélyok alig épültek, mert tatár, török támadásának örökké kitett viharsarok volt a keleti határ, és mert a szabad székely falvaknak nem volt főúri birtokosuk.

A székely nemes urak kastély helyett inkább díszesebb lakóházat, udvarházat emeltettek. Háromszéken minden faluban található 1-2 ilyen udvarház, az Apor, Mikó, Mikes, Berde, Ugron családok kúriái.

Benedek Elek háza Kisbácban meseolvasó kicsik és nagyok zarándokhelye.

A székelykeresztúri Gyárfás-kúriában töltötte utolsó éjszakáját Petőfi Sándor.

Az alsócsernátoni Damokos-udvarházban és kertjében ma múzeum és alkotótábor működik, ahol a gyerekek megismerkedhetnek a fafaragás, bútorfestés és szövés művészetével.

A székely havasok számos bércén árpádkori sőt hun várak nyomait találni: Rika, Firtos, Tarkő, Rapszonné vára, Bálványosvár. Minden várhoz szép monda, rege fűződik.

Több székely faluban a templomot is várfallal vették körül. Illyefalva erőd-templomának 500 éves bástyaiban ma turisták, köztük a Napsugár olvasói nyaralnak.

Fogarason már egyetlen Napsugár olvasó sincs, de a büszke vár áll, és történelmünkről mesél.

A szászok fővárosa Nagyszeben. Középkori belvárosában áll az evangélikus püspöki székesegyház.

Keresztelő egy szász faluban. Mi lehet a kendő alatt?

A II. Géza által a 12. században Erdélybe telepített szászok kézműves és kereskedővárosok, gazdag falvak sorát alapították a Székelyföld szomszédságában. Magas szintű kultúrát hoztak, teremtettek, és hagytak itt, amikor az utóbbi 30 évben, sajnos zömmel visszatelepettek hajdani hazájukba.

Erdély legnagyobb temploma, a brassói Fekete templom 100 évig épült.

Hány falu Hétfalu? A Brassó közeli **Barcaságban** élő hétfalusi csángók gazdag kultúrája honfoglalás-kori, székely és szász elemeket egyaránt őriz. Erőt, fegyelmet sugároz a legények hajdani beavatótánca, a **borica**.

A **gyimesi csángók** Erdély keleti kapujában őrzik ezeréves határköveinket, a Bethlen-Rákóczi várat, páratlanul gazdag népi műveltségüket, hegyrefutó kaszálóikat.

Berszán atya imára, a Napsugár mesékre tanítja a gyimes-felsőloki gyerekeket.

A gyimesbükki harang szavát fenséges bércek visszhangozzák.

Nehéz időkben a székelyek északra, Bukovinába vagy keletre, Moldovába menekültek. A **bukovinai székelyek** sok-sok hányattatás után Délvidéken, Belgrád közelében és a Dunántúlon találtak otthonra. A magyarság legkeletibb csoportja, a **moldvai csángók**, bár több száz éve románok közt élnek, megőrizték római katolikus hitüket, magyar nyelvüket, népdalaikat,

Az ezeréves határt félgömb alakú kövek jelölik.

imáikat. Napjainkban több csángó faluban a gyermekek ismét tanulnak magyarul.

A moldvai csángók nem „szabályozzák”, inkább megköszönik Istennek a gazdag **gyermekáldást**. Az anya **lepel-szoknyába** siríti szeme fényét, a bubáját.

A havasi legelőkön lovat, tehenet, juhot hízlal a kövér fű, az esztenákon túró, orda, zsendice készül.

Székelyföld legnagyobb kincse a **zöld arany**. A rendtartó székely falu közbirtokossága hajdan szigorúan szabályozta a **fakitermelést** is.

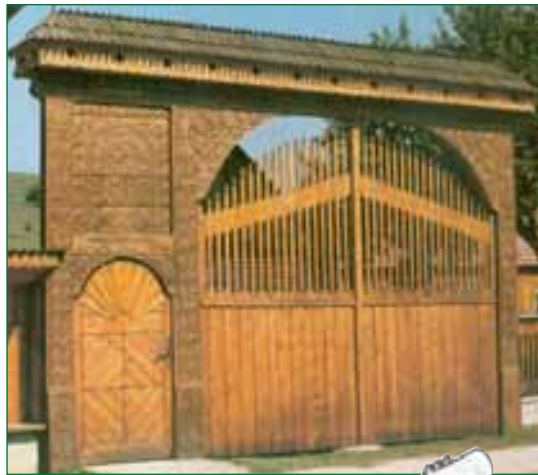

A Székelyföld növénykincsei. Tudjátok a nevüket?

A **kopjafa** és a **székelykapu**, rajta az ősi motívumok, a nap, a hold, a csillagok, az életfa a székelység jelképévé vált.

A székelyek még a XVII. században is használták az ázsiai eredetű, ősi **rovásírást**. A jeleket jobbról balra rótták fába vagy kőbe. Jövőtől a Napsugár segít nektek megtanulni több ezer éves magyar ábécénket.

Rovásírás az énlakai unitárius templom mennyezetkazettáján

A krumplit a székelyek **pityókának** hívják. Jól bírja a hideget, bőven terem Gyergyóban, Csíkbán, az 1800-as esztendőktől ez lett a székelyek fő eledele, terménye.

Tudjátok-e, mi a pityókabor?

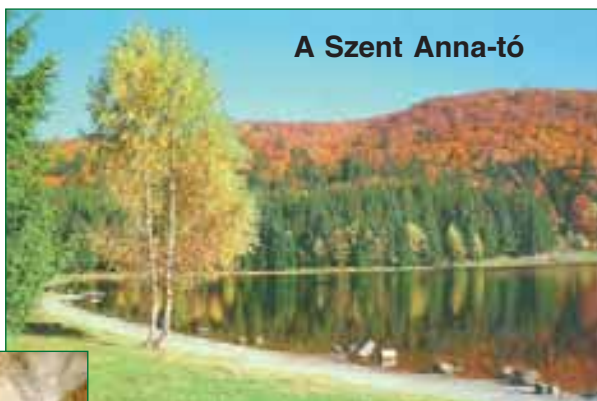
A só értéke hajdan az aranyéval vetekedett. Székelyföld **Sóvidéke** ebben is gazdag. **Parajdon** található az ország legnagyobb sóbányája. A sóhegy gyomrában hatalmas termék, játszóterek, kápolna van az itt gyógyuló asztmás betegek számára.

A Medve-tó

Szovátát a sóstavak tették híressé. A **Medve-tó** vize a napsütés hatására felmelegszik, nagy sótartalma miatt azt is fenntartja, aki még nem tanult meg úszni.

Tusnád fürdő felett, a Nagy Csomád vulkanikus kráterében képződött a **Szent Anna-tó**, legendák és tündérek hona, ahol a természetvédők igyekeznek megőrizni a mesészerű táj tisztaságát.

A Szent Anna-tó

A parajdi sóhegyek a Nagy Szobrász művei.

A Vargyas szurdokvölgye csodás mészkőbarlangokat rejt.

Ki a hőse az Almási-barlang mondájának?

A **Mohos** ingoványos bozótjában moha, áfonya és húsevő növények között biztos ösvényre léphet, aki ismeri a járást, de a hívatlan vendéget, a törököt, tatárt lovastól nyelte el a csalóka láp.

A **korondi fazekasok** mázas edényein hímes virágok, madarak, indák kanyarognak, s aki érti, ősi jelképek üzenetét is leolvassa róluk.

A férfiak vésője kaput, fejfát, bútort, guzsalyat, sulykot mintáz.

Az asszonyok **szőnek, fonnak, hímeznek**: sohasem túldíszítve, mindig mértékkel adagolva színt és formát.

A székely **bútorfestők** lelkük legjavát pingálták rá nemcsak a templomok mennyezetére, padjaira, hanem otthonuk bútoraira is.

A **népviselet** alapanyaga háziszóttos gyapjú, kender, len. Az asszonyok szoknyája, mellénye piros, fekete, ritkábban zöld csíkos szóttos, a férfiak „harisnyája” zsinórral díszített, nyersfehér, ványolt gyapjú, hozzá fekete vagy szürke, vitézkötéses posztó lajbi és zeke illik.

Gyimesi férfiak bőrvöve.

A csángó **lepel-szoknya** ősi ruhadarab, babát pólyálni vagy terítőnek is illet szőnek.

Székegyfőls

Háromszék

Kászón

Gyimes